

Марина БЛАГОЈЕВИЋ

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА БАЛКАНА НА ПОЧЕТКУ 21. ВЕКА¹

1. Општи преглед

Популационе карактеристике су оквир за социјалне, економске и политичке промене. Земље Балкана знатно се међусобно разликују по својој величини и броју становника (*табела/гијаграм 1*). Пренесено на “велику слику” региона, ово значи да немају све популације исти утицај на регионални демографски развој, односно да ће слика региона у целини бити доминантно обликована највећим земљама. Најважнија демографска карактеристика Балкана је то што различите земље/територије пролазе кроз различите фазе демографске транзиције, што значи транзиције од високог до ниског фертилитета, и од високог

---

¹ Ова студија је нешто измењен део шире студије: Марина Благојевић: *Social Status of Women in the Balkans: Comparative Perspective*, 2003, која је рађена за Европски парламент (2003) и објављена у преводу са енглеског језика, под називом: *Положај жена у земљама Балкана - компаративни преглед*, Gender Centar RS and Gender Centar FBiH, 2004. Подаци који су за ову студију коришћени су они који су били доступни компаративно, до почетка 2003. Подаци су прикупљани из различитих извора, а њихову обраду је урадила Љиљана Секулић, из Савезног завода за статистику. Како је сврха овог прегледа уочавање најбитнијих трендова у демографском развоју, никакво посебно “сравњавање” извора није рађено, као ни уношење најновијих података.

до ниског морталитета. Ово у великој мери утиче на стопе раста популације и, у складу с тим, на карактеристике старосне структуре и учешће радне снаге. У исто време, све земље Балкана (изузев Грчке, која се из земље емиграције претворила у земљу имиграције) суочавају се са интензивним процесима емиграције, високим тежњама ка емиграцији, и посебно интензивним “одливом мозга”. Склоност ка емиграцији се наставља чак и у оним земљама које већ имају старо становништво.

Табела/дијаграм 1
Број становника и површина, Балкан

Држава	Број становника *мил.	Површина у км ²
Албанија	3,5	28,748
Босна и Херцеговина	4,0	51,129
Бугарска	8,0	110,994
Хрватска	4,4	54,542
Грчка	10,7	131,940
Македонија	2,1	25,333
Румунија	22,3	237,500
Србија и Црна Гора	10,7	102,170
Турска	67,3	780,580

* *Процене из јула 2002. године, the World Fact Book 2002.*

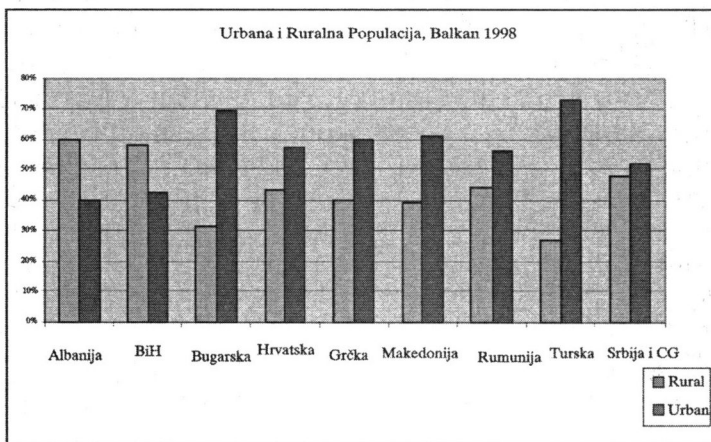
Сукоби у региону и високи трошкови економске транзиције су створили прилично компликовану демографску ситуацију: општи морталитет и здравствени ризици су порасли, а фертилитет је опао. Ово је резултирало интензивним процесом старења популације, интензивираним емиграцијом. Неки народи на Балкану се суочавају са озбиљним проблемом обнављања становништва, тј. достизањем једнаког нивоа броја рођених и умрлих. Тако демографске карактеристика региона, у смислу интензивног старења становништва, са изузетком Турске и неких делова насељених Албанцима, постају озбиљна ограничења за развој и даље економске, социјалне, па чак и политичке промене. С друге стране, различита динамика развоја различитих популација условљавала је различит темпо пораста различитих етничких групација. У нестабилним политичким условима Балкана,

где је етничка припадности још увек највећи фактор поделе, демографске разлике су под набојем различитих значења и тумачења, а популационе политике се формулишу више под утицајем политичких него демографских аргумената. Проблем популационог развоја се често у јавном дискурсу банализује и политички инструментализује, уз сталну тенденцију да се жене фокусирају као мета популационе политике, да се сузе њихова репродуктивна права и слободе и да се претворе у “машине за рађање” припадника властите нације.

2. Рурално и урбано становништво

Једна од најбитнијих карактеристика земаља Балкана је још увек велики удео руралног становништва (*табела/дијаграм 2*). Иако се урбанизација убрзано наставља, у Албанији и у Босни и Херцеговини удео руралне популације је већи од удела урбане популације. Са изузетком Турске, све земље Балкана још увек имају више од 30% руралне популације. Овај аспект развоја популације је поново блиско повезан са многим другим аспектима процеса модернизације и економске и политичке промене уопште, односно са културом и вредностима које неретко стоје на путу модернизације.

Табела/дијаграм 2
Урбана и рурална популација, Балкан

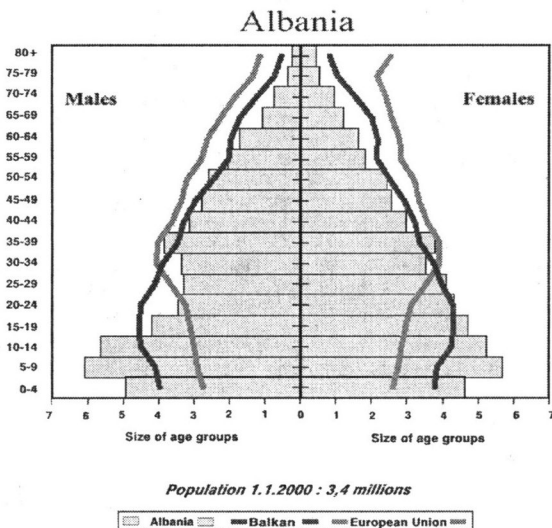

Извор: Табела/дијаграм 50 у годишњу

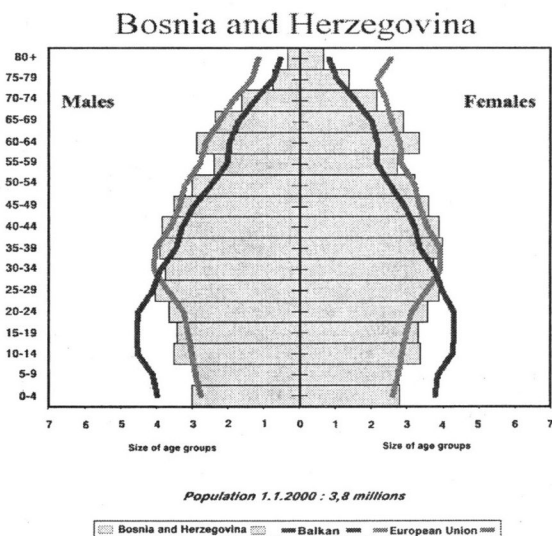
3. Старосно-полне структуре

Поређење Балкана са ЕУ показује да је балканско становништво млађе, са већим уделом млађих генерација (0-29 година старости) (*табеле/дијаграми 3-16*). Старосна структура ЕУ је “регресивна старосна структура”, док је популација Балкана у просеку прогресивног типа који се претвара у стационарни, “мирујући” тип. Међутим, постоје врло значајне разлике међу земљама. Поређење различитих земаља открива да се процес старења дешава различитом брзином и интензитетом: БиХ, Бугарска, Грчка имају старосне структуре врло сличне ЕУ, а Хрватска има израженији процес старења, док Албанија, Косово и Турска имају прогресивне старосне пирамиде. Међутим, уочљиво је да се процес раста популације успорава, што доводи до сужавања базе старосне пирамиде, услед смањења стопа фертилитета. Ситуација је врло компликована у случају Србије, где различита подручја имају потпуно различите динамике демографског развоја. Старосне структуре представљају најстабилније карактеристике популација и директно обликују карактеристике основних старосних контингената: фертилног контингента (жене старости 15-49 година), контингента радне снаге (15-60), контингента војних обвезника, или контингента пензионера. Популација која интензивно стари има и све функционалне контингенте изложене интензивном старењу, што повлачи читав низ веома различитих демографских, социјалних и економских последица. Поређења старосних структура на Балкану имплицира да ће највероватније “старије земље” Балкана, (изузев Грчке где се то већ дешава), постати привлачне дестинације за имиграцију, онда када се убрза економски развој. С друге стране, “млађе” земље представљаће и даље извор радне снаге за Европу, па и за оне балканске земље које ће имати потребу за радном снагом, односно које су изложене старењу. Ови токови ће унутар ЕУ којој теже све балканске земље постати олакшани и незауостављиви.

Табела/дијаграм 3
 Споровна и полна структура појединачних балканских земаља,
 Европске Уније и Балкана (Извор: Савет Европске, 2001)

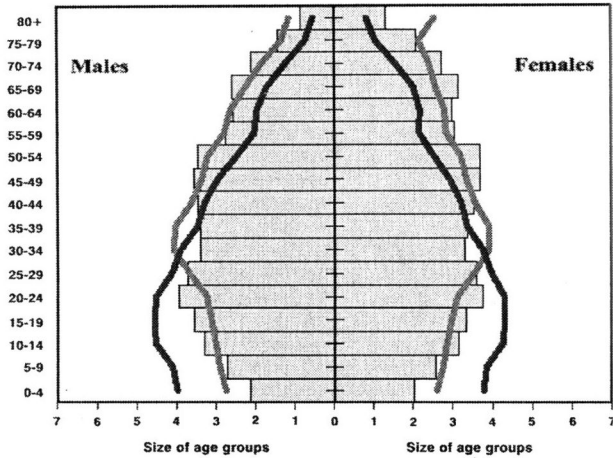

Note: Total population is reduced to 100 persons

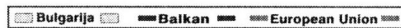

Note: Total population is reduced to 100 persons

Bulgaria

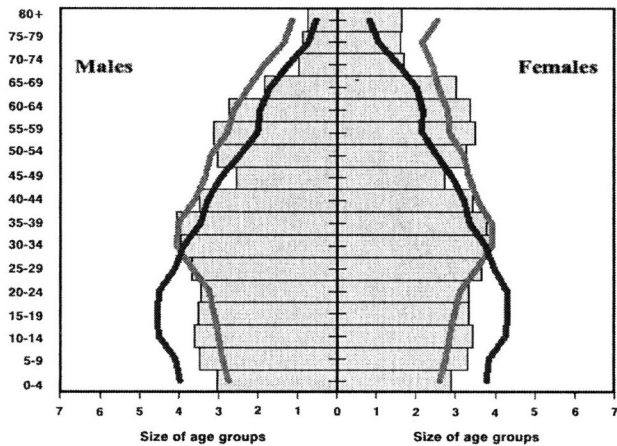

Population 1.1.2000 : 8,2 millions

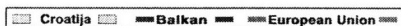

Note: Total population is reduced to 100 persons

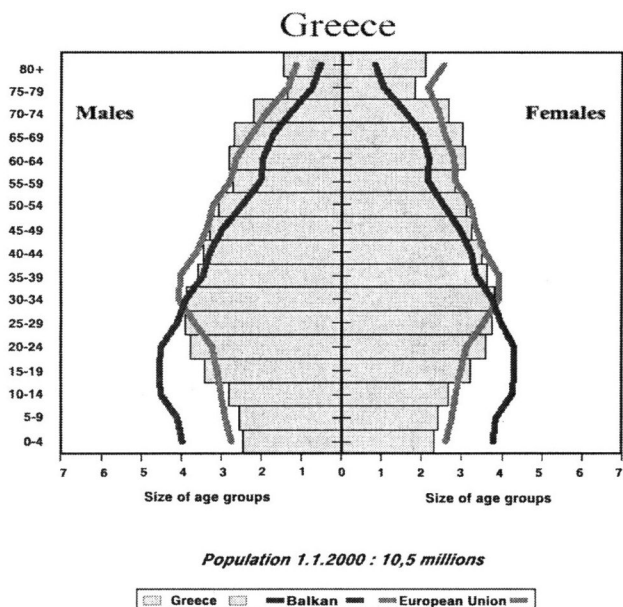
Croatia

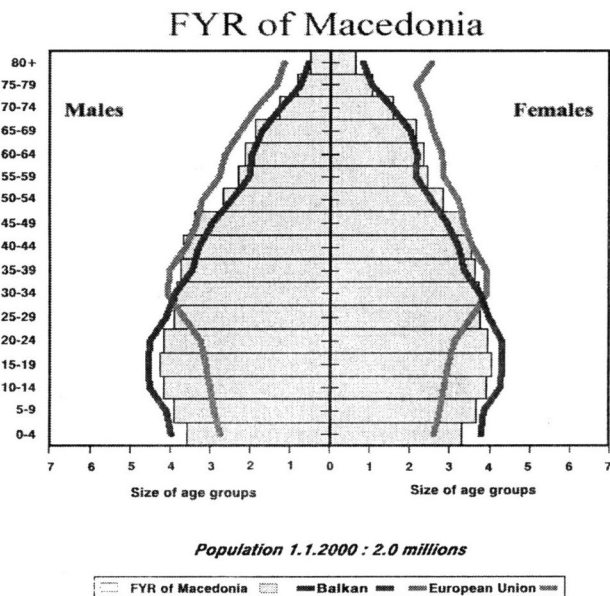
Population 1.1.2000 : 4,6 millions

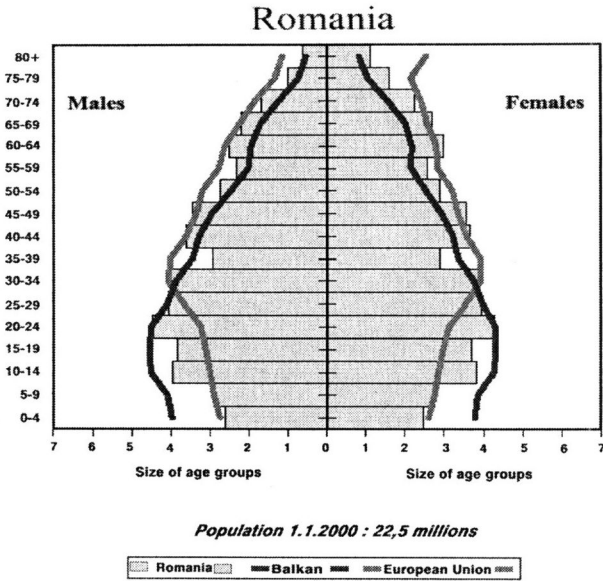
Note: Total population is reduced to 100 persons

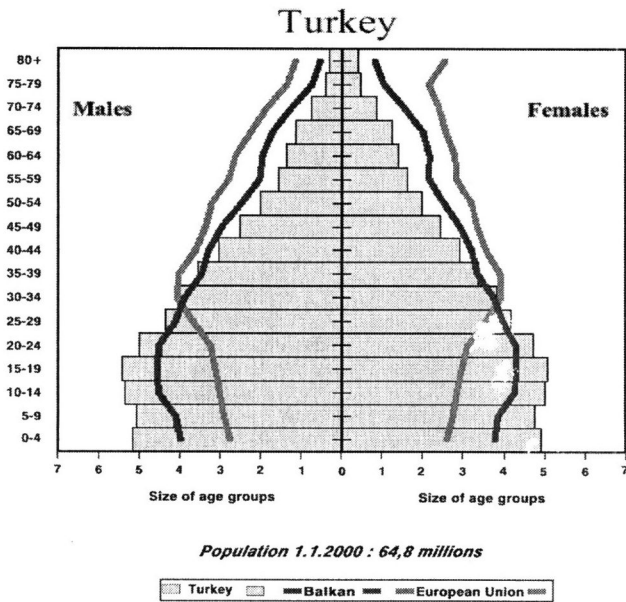
Note: Total population is reduced to 100 persons

Note: Total population is reduced to 100 persons

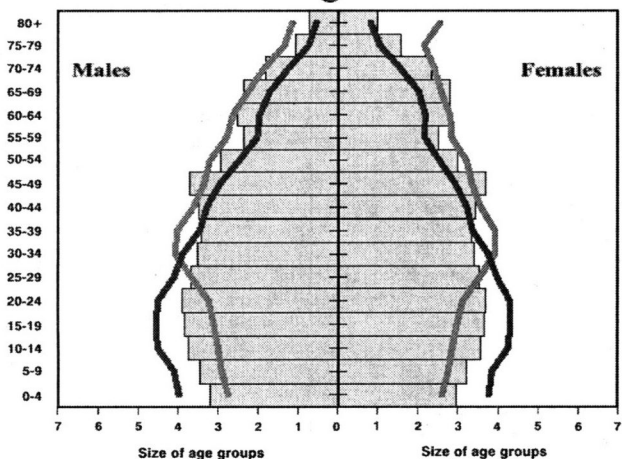
Note: Total population is reduced to 100 persons

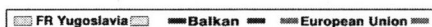
Note: Total population is reduced to 100 persons

FR Yugoslavia

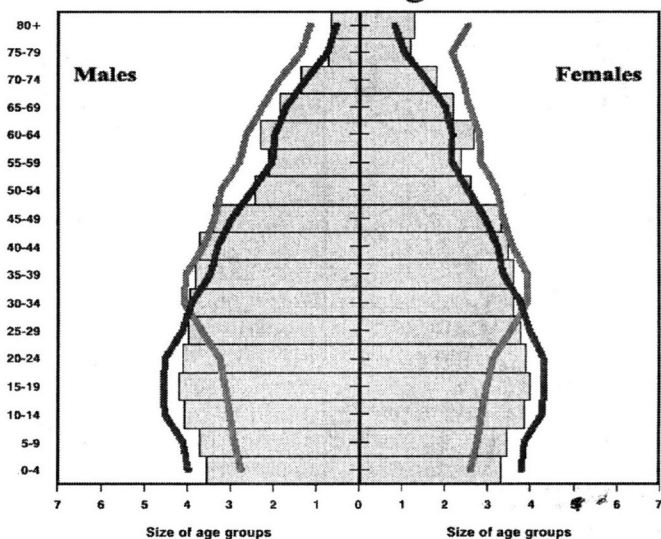

Population 1.1.2000 : 10,6 millions

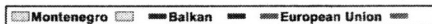

Note: Total population is reduced to 100 persons

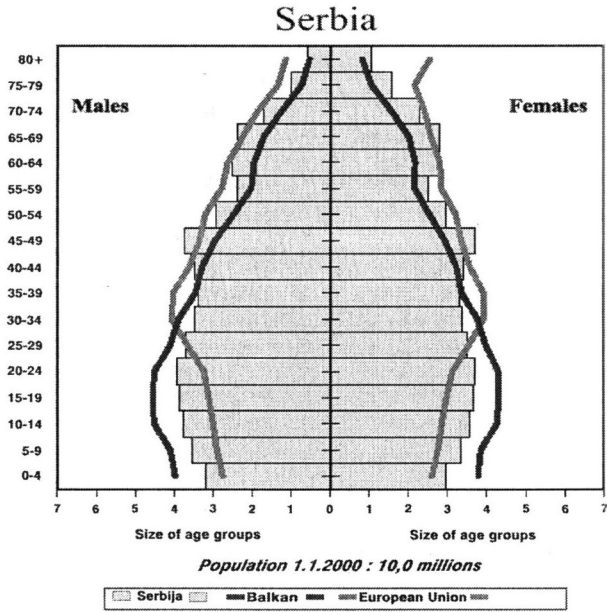
Montenegro

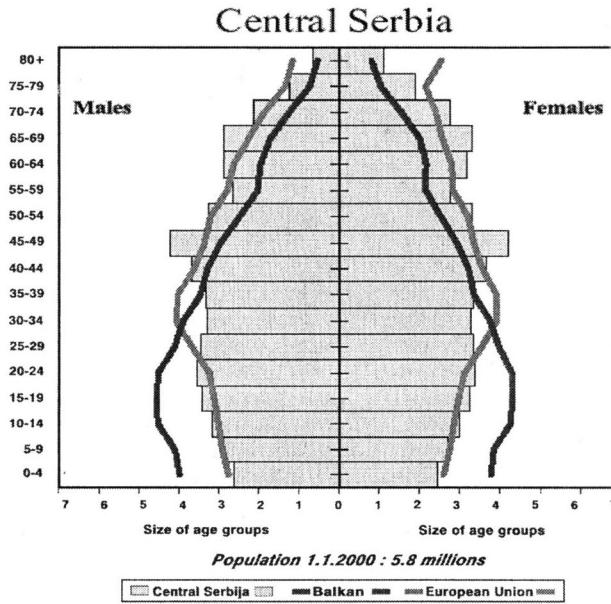
Population 1.1.2000 : 653 thousands

Note: Total population is reduced to 100 persons

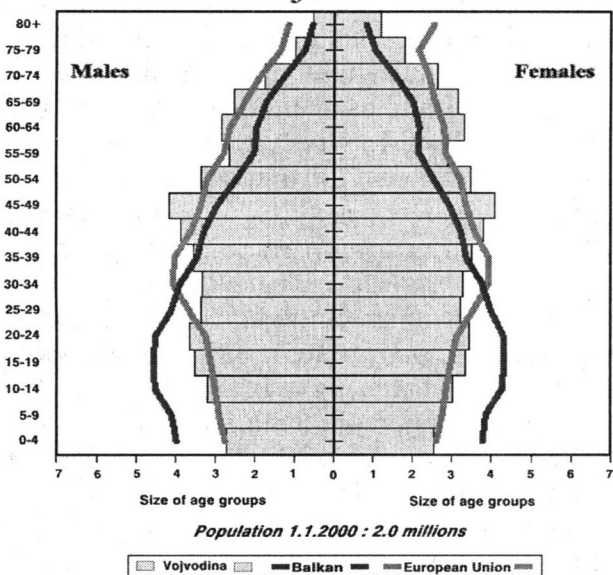

Note: Total population is reduced to 100 persons

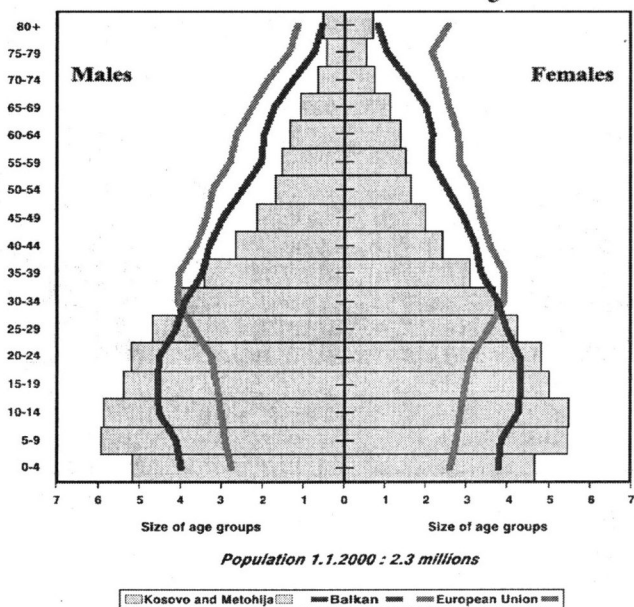
Note: Total population is reduced to 100 persons

Vojvodina

Note: Total population is reduced to 100 persons

Kosovo and Metohija

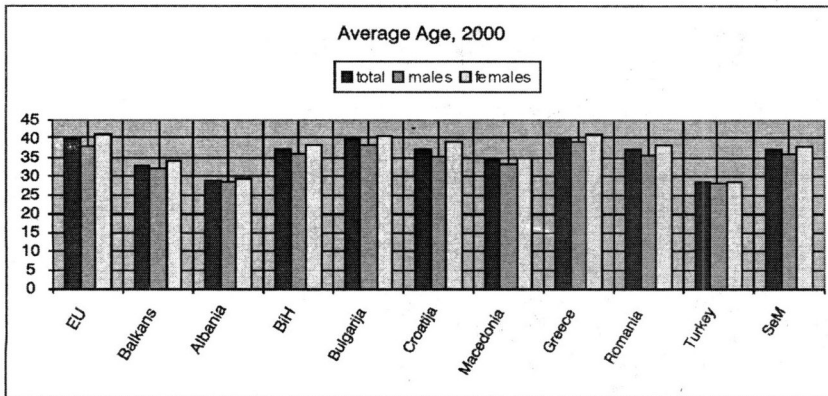

Note: Total population is reduced to 100 persons

Процент жена у земљама Балкана варира од 49% у Турској до 52% у Хрватској. Док Европска Унија има 51% жена, Балкан у просеку има 50% жена. Ово је такође последица демографских промена, јер је каснија фаза демографске транзиције обично повезана са већим процентом жена као последицом нижих стопа морталитета жена. Међутим, проценат жена у Турској који је испод просека би могао бити повезан са нижом фазом демографске транзиције, када високе стопе фертилитета корелирају са вишим стопама морталитета жена у фертилном периоду.

С обзиром да су различите земље у различитим фазама демографске транзиције, оне имају и различите просечне старости популације (*табела/дијаграм 4*). У 2000. години, просечна старост мушкараца у Европи је била 38,21, а жена 41,20 година. Просечна старост мушкараца на Балкану је била 32,04, а жена 33,76 година. Најнижа просечна старост, како мушкараца тако и жена, била је у Турској (27,93 – мушкарци, 28.,74 – жене). Најстарија популација је била популација Грчке са просечном старошћу мушкараца од 39,26 и жена од 41,29 година.

Табела/дијаграм 4
Просек по земљама, 2000. година

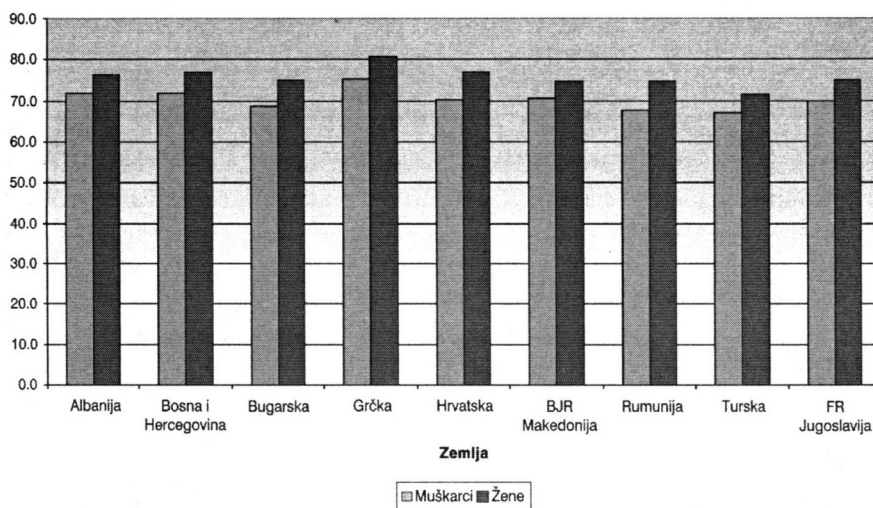

Извор: *Табела/дијаграм 4 у додацику*

3. Морталитет и фертилитет

Очекивано трајање живота жена и мушкараца 2001, било је највише у Грчкој, а најниже у Турској. Разлика између очекиваног трајања живота жена и мушкараца је била највећа у Хрватској и Румунији (9 и 8 година), а најнижа у Македонији, Турској и Југославији (4 у Македонији и 5 у Турској и Југославији - Извор: "World Development Indicators" – Индикатори светског развоја 2000. године, Светска банка). Не постоји јасна веза између развоја и очекиваног трајања живота на Балкану; као што не постоји ни јасна веза између полних разлика у очекиваном трајању живота и нивоа развијености.

Табела/дијаграм 5
Очекивано трајање живота, по земљама и полу

Извор: Савет Европe, (2001)

Табела/дијаграм 6
 Стопа морталитетa одраслих и доживљена старост од 65 година

	Стопа морталитета одраслих (15-59 годишњаци)		Доживљена старост од 65 година	
	Мушкарци, на 1,000	Жене, на 1,000	Мушкарци, % кохорте	Жене,% кохорте
	1998.	1998.	1997.	1997.
Албанија	171	95	72	83
и Х	165	93	74	85
Бугарска	222	107	67	82
Хрватска	216	87	68	86
Грчка	114	61	82	90
Македонија, БЈР	162	104	74	83
Румунија	256	122	62	80
Турска	186	122	68	78
СР Југославија	178	107	72	82

Извор: Уједињене нације, Дивизија популационе статистике и Извештај виталне статистике, демографска и здравствена истраживања из националних извора, Macro International i UNICEF – “State of the World’s Children” 2000. (Светска банка 2000.)

¹ Подаци су из последњих година за које су били доступни

Симболи: значи да подаци нису доступни или се укупне вредности не моги израчунати јер подаци недостају за приказане године.

У свим земљама Балкана, стопе морталитета жена су ниже од стопа морталитета мушкараца (табела/дијаграм 7). Разлике између земаља су изражене, великим делом зависне од старосних структура. Такође, постоје изражене разлике између руралне и урбане популације, при чему рурална популација има много више стопе морталитета од урбане популације. Иако разлог за ово могу бити старосне разлике и интензивне миграције млађе популације према градовима, то такође може бити последица великог ризика од сиромаштва код руралне популације и опште слабије здравствене заштите у руралним подручјима.

Табела/дијаграм 7
Сирова стопа смрти, према полу

Земља			Стопа смрти (сви узрасти)	Година
Босна и Херцеговина	Мушкарци		8.7	2000.
	Жене		7.5	2000.
Бугарска	Мушкарци		15.6	1996.
	Жене		12.5	1996.
	Урбани	Мушкарци	12.6	1996.
		Жене	9.7	1996.
	Рурални	Мушкарци	21.9	1996.
		Жене	18.5	1996.
Грчка	Мушкарци		10.2	1995.
	Жене		8.9	1995.
	Урбани	Мушкарци	8.8	1991.
		Жене	7.4	1991.
	Рурални	Мушкарци	11.4	1991.
		Жене	10.7	1991.
Хрватска	Мушкарци		12.0	1996.
	Жене		10.6	1996.
	Урбани	Мушкарци	11.9	1991.
		Жене	9.4	1991.
	Рурални	Мушкарци	13.6	1991.
		Жене	11.3	1991.
БЈР Македонија	Мушкарци		8.6	1992.
	Жене		7.0	1992.
Румунија	Мушкарци		14.0	1996.
	Жене		11.4	1996.
	Урбани	Мушкарци	10.7	1996.
		Жене	8.1	1996.
	Рурални	Мушкарци	17.9	1996.
		Жене	15.4	1996.
Југославија	Мушкарци		10.8	1995.
	Жене		9.6	1995.
	Урбани	Мушкарци	10.3	1995.
		Жене	9.0	1995.
	Рурални	Мушкарци	11.3	1995.
		Жене	10.4	1995.

Извор: Уједињене нације – Демографски годишњак, историјски додатак (1948–1997)

Генералне напомене: Подаци не обухватају смрти фејруса. Стопе су број случајева смрти према старости и полу на 1000 особа одговара-

јуће популације. За метод евалуације и ограничења табелака видети техничке напомене за ову табелу/дијаграм.

Много прецизнији индикатор разлика у морталитету је стопа морталитета одрасле популације, старосне групе од 15 до 59 година. Стопе морталитета мушкараца су биле највише у Румунији, Бугарској и Хрватској а најниже у Грчкој. Стопе морталитета жена су биле највише у Румунији и Турској, а најниже у Грчкој. Међутим, разлике између стопа морталитета мушкараца и жена су биле највеће у Хрватској а најниже у Турској и Албанији. У Хрватској, одрасли мушкарци имају 2,5 пута већу вероватноћу умирања од одраслих жена. Због различитих локалних услова, који укључују ратове, емиграције, екстремно сиромаштво и заразне болести, веза између развоја и морталитета није врло јасна. Чињеница је, ипак, да жене на Балкану имају од 1,5 до 2,5 мању вероватноћу умирања у одраслом добу од мушкараца. Ово је још више изражено код разлика у доживљавању старости од 65 година. Док ће 90% жена у Грчкој рођених 1997. године, према тренутној стопи морталитета, доживети старост од 65 година, само 62% мушкараца рођених у Румунији исте године ће да доживи исту старост - 65 година (Извор: Савет Европе). Иако су ове разлике мање изражене унутар земаља, оне ипак показују конзистентну већу “вероватноћу дужег трајања живота” код жена. Разлике између земаља су још увек мање од разлика између полова, без обзира на значајно варирајуће услове живота.

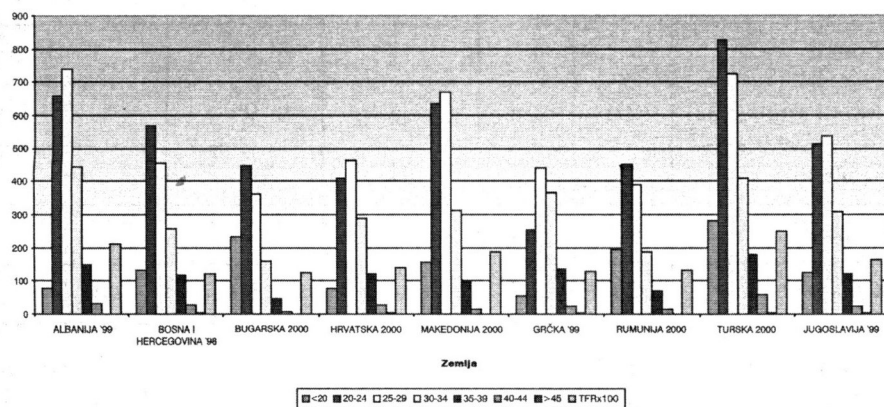
Стопе фертилитета у земљама Балкана варирају од 1,21 (*табела/дијаграм 8*) у Босни и Херцеговини, до 2.50 у Турској. Већина земаља Балкана имају стопе фертилитета испод 1.40. Само Албанија и Турска имају стопе фертилитета изнад 2. Висока стопа фертилитета у Македонији је такође великом делом због високих стопа фертилитета албанске популације која живи у Македонији. Разлике између земаља су још израженије када се пореде стопе фертилитета за специфичне старосне групе. У неким земљама, као што су Босна и Херцеговина, Бугарска, Румунија и Турска, највише специфичне стопе фертилитета су код старосне групе од 20-24 година старости, док је у другим земљама то случај код старосне групе од 25 до 29 година. Померање највише специфичне стопе у вишу старост повезано је са нижим фертилитетом у целини (Хрватска, нпр.) или резултат контину-

ирано високе стопе фертилитета (Албанија, нпр.). Чини се да на број порога не утиче толико старост мајке колико добро артикулисани избори у корист рађања мањег броја деце. Што се више контролише репродуктивно понашање оно мање зависи од старости мајке а више од рационалних избора о броју деце. У земљама Балкана, комбинују се многи услови који раде у корист смањеног фертилитета, чак и у земљама са традиционално високим стопама. Овакав тренд ће се наставити.

Табела/дијаграм 8

Специфично по годинама старости (број живорођене деце на 1000 жена) и укупна специфично по земљама

Извор: Табела 8 у прилогу

Табела/дијаграм 9
Репродуктивно здравље

	Укупна стопа фертилитета (број порода по жени)		Стопа фертилитета код адолесцената (породи на 1,000 жена доби 15-19)	Породи обављени од стране обученог мед. особља (% укупног броја)	Рацио матерналног морталитета (број живорођених на 100,000)
	1980.	1998.	1998.	1996-98. (1)	1990-98. (1)
Албанија	3.6	2.5	12	99	.
Босна и Херцеговина	2.1	1.6	33	.	10 (2)
Бугарска	2.0	1.1	44	99	15 (4)
Хрватска	.	1.5	19	.	12 (2)
Грчка	2.2	1.3	17	97	1 (4)
Македонија, БЈР	2.5	1.8	38	95	11(2)
Румунија	2.4	1.3	41	99	41(4)
Турска	4.3	2.4	43	76	.
СР Југославија	2.3	1.7	34	99	10(4)

Извор : Подаци о репродуктивном здрављу долазе из демографских и здравствених истраживања, Извештај *ВНО – Светске здравствене организације о заштити мајки (1997а)* и национални заводи за статистику. (*Светска банка 2000*)

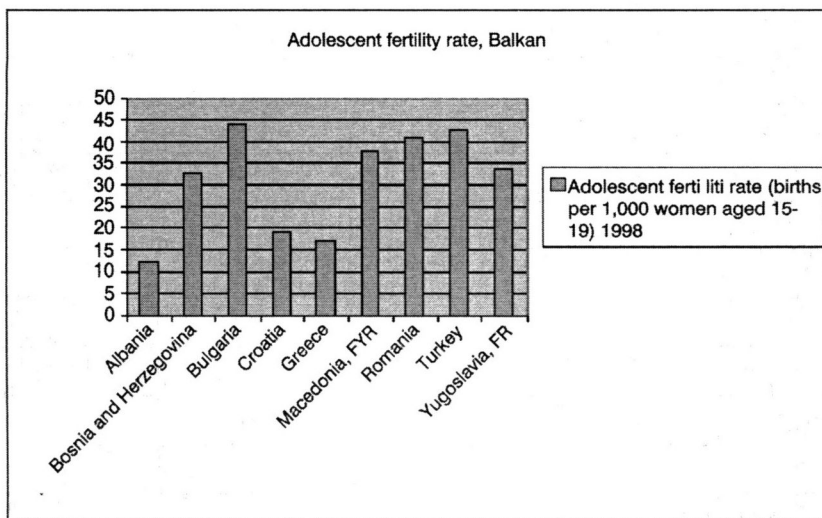
- (1) Подаци су из последњих година за које су били доступни
- (2) Службене процене
- (3) Процене засноване на подацима истраживања
- (4) Процене *ВНО – Светске здравствене организације* и *Еуростат*
- (5) Процене *УНИЦЕФ-а*

Тренд опадајућих стопа фертилитета је врло евидентан. Све земље у региону су доживеле изражена смањења стопа ферти-

литета. Ова промена је, из различитих разлога, била најинтензивнија у Румунији, Бугарској (проблеми транзиције), Грчкој и Турској (модернизација). Међутим, онда када стопе фертилитета досегну низак ниво, оне ће на њему и остати.

Стопе фертилитета код адолесцената (жена старосне групе од 15 до 19 година) (табела/дијаграм 9) веома варирају од земље до земље у региону. Иако се може закључити да у неким случајевима постоје проблеми са статистиком (Албанија, на пример), ова стопа је врло висока у Бугарској и Румунији, земљама које имају ниске стопе фертилитета, једнако као и у Турској, која је земља са највишом стопом фертилитета у региону. Ово се може објаснити одређеним репродуктивним моделима међу женама из мањинских група у овим популацијама (Рома, Албанаца, Турака), који су различити од репродуктивних модела већинских популација.

Табела/дијаграм 9
Стопе фертилитета код адолесцената, Балкан

Извор: Табела 9 у прилогу

У неким од земаља региона, легални прекиди трудноће/аборт-

туса су још увијек најраширенији начин контроле рађања. Поново, изражене су разлике између појединих земаља. У Румунији је било више од 250.000 абортуса у 2000. години, у Бугарској више од 70.000, у Босни и Херцеговини 68.000, а у Југославији 59.000. Ове огромне бројке указују на неколико проблема: још увек постоји врло велика наклоност према абортусу; жене у својим репродуктивним годинама не добијају адекватне информације; становништво у региону још увек не види биолошку репродукцију као нешто што се рационално може контролисати, већ се ослањају на “судбину” или “случајност”. Најрационалније репродуктивно понашање се сусреће у Хрватској, гдје је било “само” 7.500 абортуса у 2000. години. Иако је Хрватска католичка земља са повећаном католичком пропагандом против абортуса, то је такође једна од најразвијенијих земаља у региону и становништво је прихватило западни систем вредности, што имплицира одговорније и рационалније понашање у односу на репродукцију.

*Табела/дијаграм 10
Легални абортуси*

	Година ¹	Укупно
Албанија	1999.	19930
Босна и Херцеговина	1988.	67769
Бугарска	1999.	72382
Хрватска	2000.	7534
Грчка	1994.	12608
Македонија, БЈР	1996.	14164
Румунија	2000.	257865
Турска	-	-
СР Југославија	1998.	58739

Извор: *Недавна демографска дешавања у Европи, 2001. Публикација Савета Европе*

¹ Подаци су из последњих година за које су били доступни

4. Брак и развод

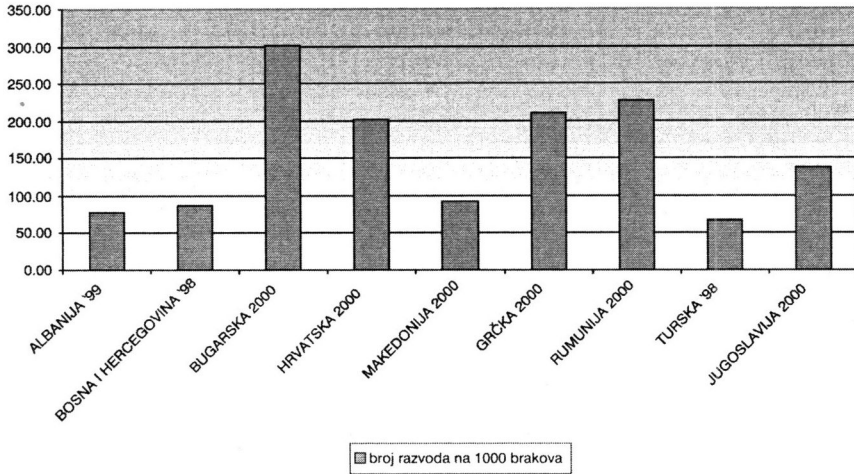
Поред промена у моделима рађања којим се смањују стопе рађања у свим земљама Балкана, присутне су такође и промене брачних модела. Све мање и мање жена ступа у брак. Када се упореде 1980. и 1997. година, види се пораст посечне старости код првог ступања у брак. Иако је та старост још увек нижа од просека Европске Уније (26,8), она се свугде на Балкану повећала за две или чак три године. Ово је веома добар индикатор промене ставова према браку који се дешава као последица комплексних процеса симултане модернизације и “транзиције” из комунизма у посткомунизам.

Табела/дијаграм 11
Просечна старост жена код првог ступања у брак

	1980.	1997.
Албанија	-	-
Босна и Херцеговина	22,0	23,8
Бугарска	21,2	23,1
Хрватска	22,1	24,8
Грчка	23,3	26,2
Македонија, БЈР	22,2	-
Румунија	21,5	23,0
Турска	-	
СР Југославија, (Србија и Црна Гора)	22,5	24,3
Европска Унија	23,3	26,8

Извор: *Еуростат* (2000), *Савет Европске Уније* (2000),
Статистички годишњак Босне и Херцеговине и Демографска статистика Југославије (1999, *ФСО Југославија*)

Табела/дијаграм 12
Споља развода бракова

Извор: Табела/дијаграм 12 у годишњу

Промена односа према браку је такође видљива и из коефицијента развода бракова (број развода на 1000 бракова), (*годишњак: табела/дијаграм 12*). Иако је Балкан дуго задржао традиционалан модел брачности који су карактерисали рано ступање у брак, висок степен брачности и ниски разводи, овај модел се очигледно мења. У Бугарској, у 2000. години, коефицијент развода бракова је био 301, у Румунији 226, Грчкој 211 и у Хрватској 200. Ако сваком петом, четвртном или чак трећем браку прети развод, јасно је да се мења суштина брака. Ово, свакако, утиче на животне стратегије жена, посебно оних млађе животне доби.

Све ове промене у моделима бракова су блиско повезане са моделима породице и моделима домаћинства (*табела/дијаграм 13*). Само у Албанији и Турској просечан број лица која живе заједно је већи од 4, у осталим земљама је испод 4, а у Бугарској је чак испод 3. У друштвима која су традиционалнија према брачном и репродуктивном понашању, проценат домаћинства са само једним чланом је испод 10%. У другим популацијама Балкана, тај проценат се креће око 20%. Хрватска, једна од нација Балкана које су највише “вестернизоване”, има врло висок про-

ценат једночланих домаћинстава домаћинстава са једним/само-храним родитељем. Међутим, Бугарска и Румунија, које из веома различитих разлога доживљавају екстремне потешкоће “транзиције” из комунизма у посткомунизам, рапидно се крећу према сличном моделу. Домаћинства парова су још увек доминантан тип домаћинства широм целе регије.

Табела/дијаграм 13

Просечна величина домаћинства и процентуална дистрибуција приватних домаћинстава према типу

Процентуална дистрибуција домаћинстава према типу							
	Год.	Просечан број лица по домаћинству	Домаћинства са једним лицем	Домаћинства само-храних родитеља	Домаћинства парова	Остала домаћинства	Сва домаћинства
Грчка	1991.	3.0	16.2	6.0	55.7	22.0	100
Албанија	1998.	4.3	6.0	4.6	67.7	21.7	100
Б и Х	1991.	3.6	...	...	...	...	...
Бугарска	1992.	2.8	19.7	5.5	55.9	18.9	100
Хрватска	1991.	3.1	19.7	9.1	63.4	7.8	100
Румунија	1992.	3.1	17.1	7.9	73.3	1.6	100
Македонија	1994.	3.9	8.9	6.1	59.6	25.5	100
Југославија	1990.	3.6	...	...	...	...	...
Турска e/	1990.	4.4	5.6	3.6	68.6	22.2	100

Извор: УН/ЕЦЕ база података заснована на националним изворима

Закључне напомене

Из перспективе развоја популације, земље Балкана истовремено доживљавају два врло различита тренда: онај којим се смањују разлике између земаља и онај којим се те разлике повећавају. Први процес односи се на “нормалан” процес демографске транзиције, који обухвата спорији раст популације у подручјима Балкана која имају висок фертилитет, па чак и даље смањење фертилитета у подручјима ниског фертилитета. У свим земљама Балкана, постоји евидентна промена у односу према брачном понашању, са све већим бројем људи који не ступају у брак, са повећањем старости код првог ступања у брак, одгађањем рађања дјеце и већим бројем развода бракова. Други тренд све више ствара разлике између земаља код којих је последња деценија била обележена општим прогресивним развојима (Грчка и Турска) и земаља које плаћају екстремно високу цену ратова, или/и “транзиције” из комунизма у пост-комунизам (Босна и Херцеговина, Бугарска, Румунија, Албанија и Србија). Коначно, земље Балкана имају хетерогене етничке структуре. У неким земљама, ова хетерогеност се смањује (Хрватска), док се у другим повећава (Грчка). Важно је напоменути да различите етничке и мањинске групе још увек нису свугде статистички евидентирани и да постоје многи отворени методолошки проблеми (на пример, попис ромске популације). Постоје многе индикације да су жене из мањинских група, укључујући и велики дио руралних жена, најизложеније здравственим ризицима.

Додатак

Табела/дијаграм 4
Просечна староси, Балкан, 2000.

Земља/регион	Укупна популација	Мушкарци	Жене
Европска Унија	39,74	38,21	41,20
Балкан	32,90	32,04	33,76
Албанија	29,06	28,78	29,32
Босна и Херцеговина	37,27	36,06	38,43
Бугарска	39,74	38,46	40,96
Хрватска	37,29	35,41	39,03
Македонија	34,19	33,40	34,97
Грчка	40,29	39,26	41,29
Румунија	37,05	35,77	38,28
Турска	28,33	27,93	28,74
Југославија	36,96	35,93	37,98

Напомена: израчунање чињенице се базирају на старосној структури

Извор: Савез Европске

Табела/дијаграм 8
Своје фертилитет, Балкан, 2001.

	Година	Број живорођене деце на 1000 жена							Укупно
		< 20	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	>=45	
Албанија	1999.	79	659	739	445	148	32	2	2.10
Б и Х	1998.	131	567	456	257	118	28	3	1.21
Бугарска	2000.	234	449	362	159	48	9	1	1.26
Хрватска	2000.	78	409	465	288	121	27	2	1.39
Македонија	2000.	154	635	670	311	98	17	1	1.88
Грчка	1999.	56	254	440	358	138	24	3	1.28
Румунија	2000.	193	451	391	187	68	16	1	1.31
Турска	2000.	282	826	726	409	179	58	3	2.50
С и ЦГ	1999.	124	516	536	306	121	22	2	1.62

Извор: Савез Европске (2001)

Табела/дијаграм 9
 Стопа фертилитета адолесцената, Балкан, 2000.

	Стопа фертилитета адолесцената (породи на 1.000 жена узраста 15-19)
	1998.
Албанија	12
Босна и Херцеговина	33
Бугарска	44
Хрватска	19
Грчка	17
Македонија, БЈР	38
Румунија	41
Турска	43
Југославија, СР	34

Извор : Подаци о репродуктивном здрављу долазе из демографских и здравствених истраживања, Обухвата мајерналне заштитне Свешке здравствене организације (1997а) и националних завода за статистику. (Свешка банка 2000)

Табела/дијаграм 12
 Бракови и разводи, Балкан, 2001.

	Година	Бракови Укупно	Разводи Укупно	Коефицијент развода(број развода на 1000 бракова)
Албанија	1999.	27254	2114	77.57
Б и Х	1998.	22398	1964	87.69
Бугарска	2000.	35164	10578	300.82
Хрватска	2000.	22017	4419	200.71
Македонија	2000.	14255	1325	92.95
Грчка	2000.	45000	9500	211.11
Румунија	2000.	135808	30725	226.24
Турска	1998.	485035	32167	66.32
Југославија	2000.	59366	8137	137.06

Извор: Савеш Европје (2001)

Marina BLAGOJEVIĆ

DEMOGRAPHIC PICTURE
OF THE BALKANS AT THE BEGINNING
OF 21 CENTURY

Summary

Population characteristics are the framework for societal, economic and political changes. This text offers comparative overview of major population characteristics of the Balkan countries, such as number of inhabitants and size, rural-urban composition, sex-age structure, educational structure, mortality and fertility trends, reproductive health, marital rates. From the perspective of population developments, the Balkan countries are simultaneously experiencing two very different trends: those that decrease differences, and those that increase differences between the countries. The first process relates to the "normal" process of demographic transition, which includes slower population growth in high fertility areas of the Balkans, and even further decrease of fertility in low fertility areas. In all of the Balkan countries, there is an evident change in relation to marital behavior, with more people staying out of marriage, increase of the age of the first marriage, delaying having children, and more people divorcing. Demographic trends indicate that family life is no more the primary life strategy for women, that they are turning more to the economic independence and professional achievement, consequently investing more time and energy into the education. The second trend increasingly differentiates the countries for which the last decade was marked by generally progressive developments (Greece and Turkey) from those countries that are paying extremely high costs for wars, or/and "transition" from communism to post communism (Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Romania, Albania and Serbia). Women's situation, and especially women's health, has been seriously jeopardized. Statistics do not fully reveal the problem, which obviously has dramatic scope. Negative trends in reproductive health are striking and they require international attention. Finally, Balkan countries have heterogeneous ethnic structures. In some countries, this heterogeneity is decreasing (Croatia), while in others it is increasing (Greece).

It is important to note that different ethnic groups and minorities still are not everywhere statistically recorded, and that there are many open methodological problems (for example, enumeration of Roma populations).